

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№5

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar

Crossref

OpenAIRE

CYBERLENIKA

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

5-jild
5-son
May, 2026

May, 2026
Volume 5
Number 5

ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg‘unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Гибатуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбанович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Еркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шамишнур Шухратовна - д.э.н., (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.наук., (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - к.э.н., доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Эрашьева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н., (DSc), доцент

Бобокулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э., (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джанузакон Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н., (PhD)

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н., (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н., (PhD)

Панджиев Самиджон Аликулич - PhD, доцент

**Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil
va audit**

**Accounting, economic analysis and
audit**

**Бухгалтерский учет,
экономический анализ и аудит**

ASOSIY VOSITALAR AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Egamberdiyeva Salima Rayimovna

УЛУЧШЕНИЕ АУДИТА ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ НА ОСНОВЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ

Egamberdiyeva Salima Rayimovna

IMPROVING THE AUDIT OF FIXED ASSETS BASED ON INTERNATIONAL STANDARDS

Egamberdiyeva Salima Rayimovna

Received: May 8, 2026 May: May 12, 2026 May: May 19, 2026 Published: June 1, 2026

Annotatsiya: ushbu maqolada asosiy vositalar auditini xalqaro standartlar asosida rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etilgan. Xususan, xalqaro audit standartlari va moliyaviy hisobot standartlari talablaridan kelib chiqib, asosiy vositalarni baholash, amortizatsiya hisoblash va audit jarayonlarini tashkil etish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida audit tizimini takomillashtirish, risklarni boshqarish hamda ichki nazorat mexanizmlarini kuchaytirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: asosiy vositalar, audit, xalqaro standartlar, IFRS, ISA, amortizatsiya, qayta baholash, ichki nazorat tizimi, audit riski, moliyaviy hisobot, aktivlarni baholash, audit sifati, raqamlashtirish, iqtisodiy samaradorlik

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты развития аудита основных средств на основе международных стандартов. В частности, на основе требований международных стандартов аудита и стандартов финансовой отчетности анализируются вопросы оценки основных средств, расчета амортизации и организации аудиторских процессов. В результате исследования разработаны научно обоснованные предложения по совершенствованию системы аудита, управлению рисками и укреплению механизмов внутреннего контроля.

Ключевые слова: основные средства, аудит, международные стандарты, МСФО, МСА, амортизация, переоценка, система внутреннего контроля, аудиторский риск, финансовая отчетность, оценка активов, качество аудита, цифровизация, экономическая эффективность.

Abstract: this article examines the theoretical and practical aspects of developing fixed asset audits based on international standards. Specifically, using the requirements of international auditing standards and financial reporting standards, it analyzes issues related to fixed asset valuation, depreciation calculation, and audit process organization. The study resulted in scientifically substantiated proposals for improving the audit system, risk management, and strengthening internal control mechanisms.

Keywords: fixed assets, audit, international standards, IFRS, ISA, depreciation, revaluation, internal control system, audit risk, financial reporting, asset valuation, audit quality, digitalization, economic efficiency.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida globallashtirish jarayonlarining jadallashuvi, xalqaro moliyaviy integratsiyaning chuqurlashuvi hamda investitsion muhitning tobora murakkablashib borishi korxonalar faoliyatida shaffoflik va ishonchlilikni ta'minlash zaruratini kuchaytirmoqda.

Bunday sharoitda moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligi va aniqligini kafolatlovchi asosiy vositalardan biri sifatida audit tizimi muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, korxona aktivlarining sezilarli qismini tashkil etuvchi asosiy vositalarning to'g'ri hisobga olinishi va

ularning auditdan o'tkazilishi moliyaviy natijalarning real aks ettirilishini ta'minlaydi.

Asosiy vositalar korxonaning ishlab chiqarish salohiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri bo'lib, ularning qiymatini to'g'ri baholash, amortizatsiya hisoblash hamda samarali foydalanish darajasini aniqlash muhim boshqaruv qarorlarini qabul qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shu sababli asosiy vositalar hisobi va auditini zamonaviy talablarga mos ravishda tashkil etish nafaqat moliyaviy nazoratni kuchaytiradi, balki resurslardan oqilona foydalanish imkonini ham beradi.

Hozirgi kunda xalqaro amaliyotda audit faoliyati xalqaro audit standartlari (ISA) va moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS) asosida olib borilmoqda. Ushbu standartlar audit jarayonining yagona metodologiyasini shakllantirib, turli mamlakatlar o'rtasida moliyaviy axborotlarning taqqoslanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ular audit sifatini oshirish, risklarni boshqarish va investorlar ishonchini mustahkamlashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda buxgalteriya hisobi va audit tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, asosiy vositalar auditini tashkil etishda hali ham ayrim muammolar mavjud bo'lib, ular asosan baholash usullarining yetarlicha takomillashmaganligi, ichki nazorat tizimining zaifligi hamda auditorlarning xalqaro standartlar bo'yicha amaliy ko'nikmalarining yetarli darajada rivojlanmaganligi bilan bog'liq. Shu nuqtai nazardan, asosiy vositalar auditini xalqaro standartlar asosida rivojlantirish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy amaliy vazifa hisoblanadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi – asosiy vositalar auditini xalqaro standartlar talablari asosida takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganish hamda ushbu yo'nalishda samarali taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Asosiy vositalar hisobi va auditini takomillashtirishda qator iqtisodchi olimlarning hissasi katta. Aktivlar hisobini turli iqtisodiy va ijtimoiy maktablar hamda ilmiy yo'nalishlar, shu jumladan, hisob va audit sohasi vakillari tomonidan ham tadqiq etilgan. Xususan, aktivlar hisobi Robert C., Recket M.[7], B. Boronov[8], Averchev I.A.,[9] Anthony, Robert Newton[10], Libby Robert[11] kabi xorijiy olimlar tadqiqotining predmeti bo'lgan. Ammo K.Makkonnell, S.Bryu[12], S.Fisher, R.Dornbush, R.Shmalenzilar[13] kapitalni barcha ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida qo'llaniladigan moddiy vosi talardan, ya'ni mashinalar, asbob-uskunalar, inshootlar, zavod-fabrikalar, omborlar, transport vositalari kabilardan iborat, deb tovar va pulni bunga kiritmaydilar.

Mamlakatimiz olimlaridan SH.Shodmonov, R.Alimov, T.Jo'rayevlar[14] G'arb olimlarining

ayrimlari tomonidan kapitalni bir tomonlama, ya'ni uning qiymat tarafini e'tiborga olgan liklari, boshqalari esa iqtisodiy tushunchalarning tarixiylig ini e'tibordan chetda koldirib, uning moddiy obekti, narsa va hodisalarning ashyoviy tomonini ko'rsatganliklari va shuning uchun kapital doimiy, o'zgarmas tushuncha, deb e'tirof etganliklarini ta'kidlab, kapital mazmunini quyidagicha bayon qilishgan: «Biz bu ikki xil tushunchani bir tanganing ikki tomoni, bir tushunchaning, ya'ni kapital tu-shunchasin ing ikki tomoni: uning bir tomoni moddiy va ashyoviy kurin ishi, ik-kinchi tomoni esa uning qiymat ko'rinishi ekanligini e'tiborga olamiz va uni bozor iqtisodiyoti sharoitida kapital deb ishlatamiz».

Hozirgi kunda iqtisodchi olimlar o'rtasida munozaraga sabab bo'layotgan masalalardan biri - kapitalni iqtisodiy kategoriya emas, balki buxgalteriya hisobi kategoriyasi sifatida e'tirof etish lozimligidir. Bizningcha, bunday munozaraga o'rin ber maslik lozim. Chunki kapital, avvalambor, iqtisodiy kategoriya sifatida barcha iqtisodiy fanlarning asosi bo'lib hisoblanadi.

Buxgalteriya hisobi ham iqtisodiy fan sifatida iqtisodiy tushuncha va qonuniyatlarni o'z maqsadi va vazifalari doirasida tadqiq etadi. Kapital tushunchasi buxgalteriya hisobi nuqtai nazaridan ham o'rganilishi tabiiydir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

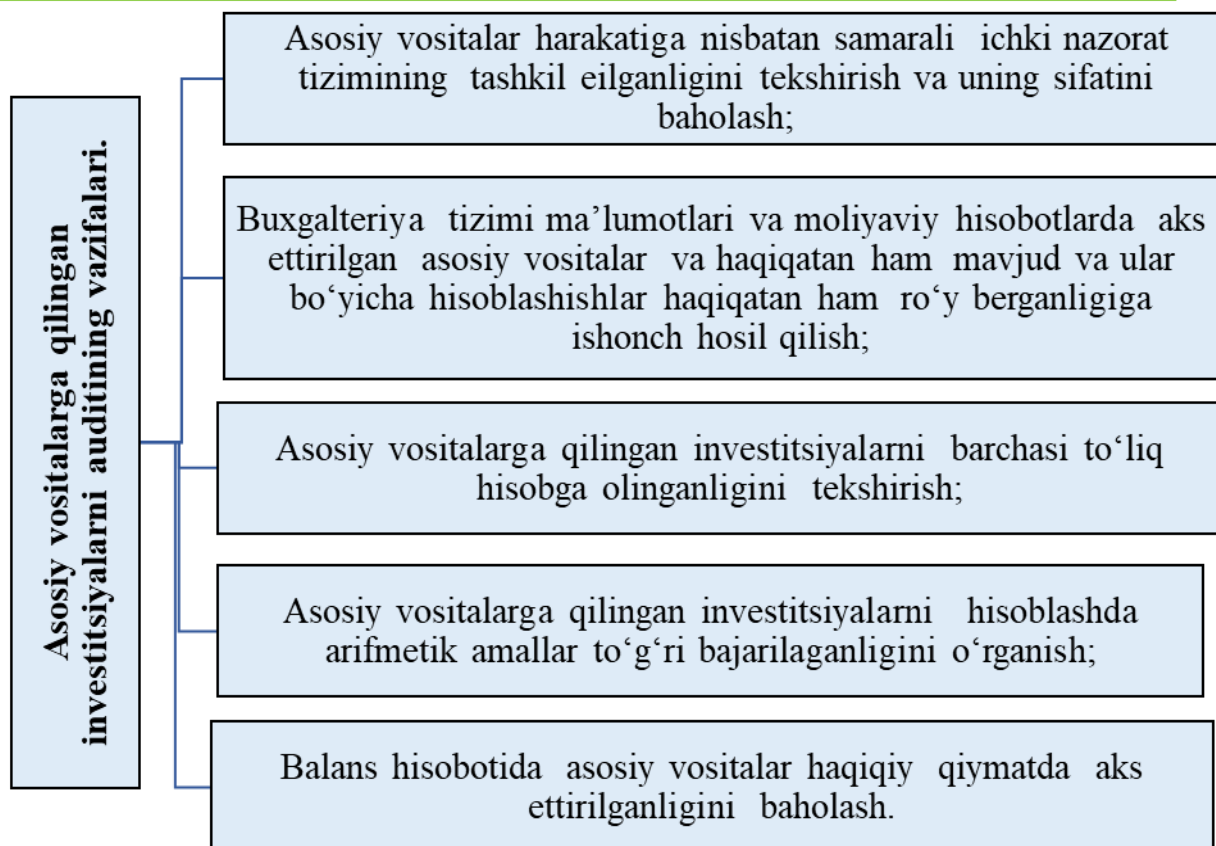
Qishloq xo'jaligida aktivlarni standartlar asosida tasniflash, ular hisobini takomillashtirish, xalqaro standartlar talablari asosida ularnin hisobotlarini tuzish, buxgalteriya yozuvlarin ing aniq va to'liqligi va o'z vaqtida ishonchli moliyaviy ma'lu motlarni tayyorlash maqsadida qabul qilingan tashkiliy tad birlar, usullar va amallarni bajarish masalalarini tadqiq qilish jarayonida miqdor va sifat, induksiya va deduksiya, tahlil va sintez mantiqiy tahlil kabi uslublardan va yondoshuvlardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Asosiy vositalarga investitsiyalar auditining bosh maqsadi – korxona egaligida bo'lgan, korxona faoliyatida bir yildan ortiq foydalaniladigan va qayta sotish uchun mo'ljallanmagan moddiy aktivlarga sotib olishga, modernizatsiya qilishga, ta'mirlashga, rekonstruksiya qilishga qilingan xarajatlarni to'g'ri hisoblanganiga va balans, hamda moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotlarda BHMS talablariga mos aks ettirilganiga ishonch hosil qilishdan iborat.

Asosiy vositalarga investitsiya bo'yicha audit tekshiruvini o'tkazish jarayonida auditorning vazifalari quyidagilardan iborat:(1-rasm).

Asosiy vositalar auditini xalqaro standartlar asosida rivojlantirish masalasi iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo'lib, ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar auditning nazariy va amaliy asoslarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

1-rasm. Asosiy vositalarga qilingan investitsiyalarni auditingning vazifalari

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, asosiy vositalarni audit qilish jarayonida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS) hamda xalqaro audit standartlari (ISA) muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Xususan, IFRS doirasida asosiy vositalarni tan olish, baholash va qayta baholash mezonlari aniq belgilab berilgan bo'lib, bu esa audit jarayonining aniqligi va ishonchliligini oshirishga xizmat qiladi.

Asosiy vositalarning auditingning eng muhim jihatlarini quyidagilardan iborat:

1. Ilmiy adabiyotlarda ta'kidlanishicha, asosiy vositalarning auditida eng muhim jihatlaridan biri – ularning boshlang'ich va tiklanish qiymatini to'g'ri aniqlashdir. Ayrim tadqiqotchilar aktivlarni baholashda adolatli qiymat (fair value) tamoyilini qo'llash audit sifatini oshirishini qayd etgan.

2. Amortizatsiya hisoblash usullarining to'g'ri tanlanishi ham audit xulosalarining haqqoniyligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Amaliyotda esa ko'plab korxonalarda amortizatsiya siyosati yetarli darajada asoslanmaganligi kuzatiladi, bu esa moliyaviy natijalarning noto'g'ri aks ettirilishiga olib kelishi mumkin.

Mazkur tadqiqotda tizimli yondashuv asosida asosiy vositalar auditingning amaldagi holati va uni xalqaro standartlar talablari bilan uyg'unlashtirish masalalari o'rganildi. Tadqiqot jarayonida solishtirma tahlil, iqtisodiy-statistik usullar hamda ekspert baholash metodlaridan foydalanildi. Xususan, milliy amaliyot va xalqaro tajriba o'rtasidagi farqlar aniqlanib, ularning sabablari tahlil qilindi. Shuningdek, korxonalarda asosiy

vositalar auditini tashkil etishdagi mavjud kamchiliklar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan yondashuvlar ishlab chiqildi.

Tahlillar natijasi shuni ko'rsatdiki, asosiy vositalar auditini xalqaro standartlar asosida samarali tashkil etish uchun bir qator muhim omillarni hisobga olish zarur. Avvalo, audit jarayonida risklarni aniqlash va baholash masalasi alohida e'tiborni talab qiladi. Xalqaro audit standartlariga ko'ra, auditor asosiy vositalar bilan bog'liq xatoliklar va fribgarlik ehtimolini baholashi hamda tegishli audit protseduralarini ishlab chiqishi lozim[2].

Biroq amaliyotda ayrim hollarda risklarni baholash yuzaki amalga oshirilishi natijasida audit sifatining pasayishi kuzatilmoqda. Bundan tashqari, ichki nazorat tizimining rivojlanmaganligi ham asosiy vositalar auditingning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kuchli ichki nazorat tizimi mavjud bo'lgan korxonalarda audit jarayoni ancha samarali va tezkor amalga oshiriladi[1].

Shu sababli ichki audit xizmatlarini rivojlantirish va ularni xalqaro standartlar asosida tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Yana bir muhim jihat – audit jarayonlarini raqamlashtirish hisoblanadi. Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish audit samaradorligini oshirish, inson omili bilan bog'liq xatoliklarni kamaytirish hamda ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash imkonini beradi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, raqamli audit tizimlari audit jarayonining shaffofligini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi [3].

Asosiy vositalar auditida aniqlanadigan asosiy muammolar va ularning uchrash darajasi[4]

№	Muammo turi	Uchrash darajasi (%)
1	Aktivlarni noto'g'ri baholash	35–45%
2	Amortizatsiyani noto'g'ri hisoblash	25–30%
3	Hujjatlashtirishdagi kamchiliklar	20–28%
4	Ichki nazorat tizimining zaifligi	30–40%
5	Aktivlarning mavjud emasligi	10–15%
6	Qayta baholashdagi xatoliklar	15–20%

Ushbu jadvalda asosiy vositalar auditida eng ko'p uchraydigan muammolar va ularning nisbiy ulushi keltirilgan bo'lib, ular audit jarayonida aniqlanadigan tipik kamchiliklarni aks ettiradi.

Amalga oshirilgan tahlillar asosida asosiy vositalar auditini rivojlantirishning quyidagi ustuvor yo'nalishlari aniqlandi:

- asosiy vositalarni baholashda xalqaro standartlarga to'liq moslashish;
- audit risklarini aniqlash va boshqarish tizimini takomillashtirish;
- ichki nazorat tizimini kuchaytirish va ichki audit xizmatlarini rivojlantirish;
- audit jarayonlarini raqamlashtirish va avtomatlashtirish;
- auditorlarning malakasini oshirish va xalqaro sertifikatatsiyani keng joriy etish.

Natijada, asosiy vositalar auditini xalqaro standartlar asosida tashkil etish nafaqat moliyaviy hisobotlarning ishonchligini oshiradi, balki korxonalarining investitsion jozibadorligini kuchaytirish va ularning iqtisodiy samaradorligini ta'minlashga ham xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xo'jalik yurituvchi subyektlarda asosiy vositalar va ularni amortizatsiyasi hisobi hamda audit hozirgi kunda sezilarli darajada takomillashgan. Shu bilan birga, buxgalteriya hisobi hamda audit sohasida amalga oshirilgan chuqur islohotlar, ularning zamonaviy ko'rinishlarining amaliyotga joriy etila boshlashi samarasi ularoq, respublikamizda hali ham talaygina muammolar borligi e'tibordan chetda qolmaydi. «Asosiy vositalar» nomli 5-son BHMSning amaliyotga tadbiriq etilishi, shuningdek buxgalteriya hisobi hisobvaraqlar rejasi yangi tahririning ishlab chiqilishi xo'jalik yurituvchi subyektlar buxgalterlari oldida dastlabki yillarda muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda. Mazkur mavzu yuzasidan auditorlik faoliyatining milliy standartlarning qabul qilinishi esa asosiy vositalar auditining yangi uslubiyatini ishlab chiqilishini talab etmoqda. Shu bilan birgalikda, audit jarayonida asosiy vositalardan foydalanishning samaradorlik ko'rsatkichlariga e'tibor qaratilayotganligi, shuningdek tahlilda zamonaviy usullarning qo'llanila boshlanishi bu

boradagi ishlarni ham takomillashtirishni taqozo qilmoqda.

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida asosiy vositalar auditini xalqaro standartlar asosida rivojlantirish korxonalar moliyaviy faoliyatining shaffofligi va ishonchligini ta'minlashda muhim omil ekanligi aniqlandi. Xususan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) hamda xalqaro audit standartlari (ISA) talablariga mos ravishda tashkil etilgan audit tizimi asosiy vositalarning haqiqiy qiymatini aniqlash, ularning samarali foydalanilishini baholash hamda moliyaviy natijalarni to'g'ri aks ettirish imkonini beradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, amaldagi audit amaliyotida asosiy vositalarni baholash, amortizatsiya hisoblash va qayta baholash jarayonlarida ayrim kamchiliklar mavjud bo'lib, ular moliyaviy hisobotlarning ishonchligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, ichki nazorat tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi ham audit sifatini pasaytiruvchi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bilan birga, audit jarayonida risklarni baholash mexanizmlarining yetarli darajada takomillashmaganligi ham aniqlangan.

Xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatdiki, asosiy vositalar auditini samarali tashkil etish uchun zamonaviy yondashuvlardan, xususan raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan audit tizimlaridan keng foydalanish zarur. Bu esa audit jarayonining tezkorligini oshirish, inson omili bilan bog'liq xatoliklarni kamaytirish hamda ma'lumotlar ishonchligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillarga asoslanib, quyidagi asosiy yo'nalishlarda takomillashtirish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi: asosiy vositalarni baholashda xalqaro standartlarga to'liq moslashish, audit risklarini aniqlash va boshqarish tizimini kuchaytirish, ichki nazorat va ichki audit tizimlarini rivojlantirish, auditorlarning malakasini oshirish hamda audit jarayonlarini raqamlashtirish. Ushbu chora-tadbirlar asosiy vositalar auditining sifatini oshirish, moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligini ta'minlash va korxonalar investitsion jozibadorligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, asosiy vositalar auditini xalqaro standartlar asosida rivojlantirish nafaqat audit tizimini takomillashtirishga, balki milliy iqtisodiyotda samarali boshqaruvni ta'minlash, investorlar ishonchini oshirish

va barqaror iqtisodiy o‘rni uchun rag‘batlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar korxonaning muhim uzoq muddatli aktivlaridir. Ularning to‘g‘ri hisobga olinishi, eskirishini hisoblash va balansdan chiqarish korxona moliyaviy hisobotlarining aniq va ishonchli bo‘lishiga xizmat qiladi. Bu esa investitsion qarorlar va strategik rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega. Korxonalarga asosiy vositalar turli manbalardan kirim qilinadi. Asosiy vositalarni kirim qilish jarayonida turli xarajatlarni sarflanadi va ularning boshlang‘ich qiymati buxgalteriya hisobi schyotlarida hisobga olinadi

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

Egamberdiyeva Salima Rayimovna Qarshi davlat texnika universiteti, “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasini professori vazifasini bajaruvchi, iqtisod fanlari nomzodi / Egamberdiyeva Salima Rayimovna, Каршинский государственный технический университет, Исполняющий обязанности профессора кафедры «Бухгалтерский учет и аудит», кандидат экономических наук / Egamberdiyeva Salima Rayimovna. Karshi State Technical University, Acting Professor, Department of Accounting and Auditing, PhD in Economics

E-mail: salimaegamberdiyeva147@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5106-7166>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to‘g‘risidagi” qonuni (O‘RQ-677-son 25.02.2021)

2. International Standards on Auditing (ISA 315, ISA 330).

3. Arens A.A., Elder R.J., Beasley M.S. Auditing and Assurance Services

4. Xalqaro audit standartlari (ISA), moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) hamda ilmiy tadqiqotlar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

5. Бухгалтерский учет. / Под ред. Безруких П.С. -М.: «Бухгалтерский учет», 2002. -С. 527.) [10].

6. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэл Д. Принципы бухгалтерского учета. / Под ред. Я.В.Соколова. -М.: «Финансы и статистика», 1994. - С. 24

7. Robert C., Recket M. Information content of IFRS versus GAAP financial statements //Journal of financial reporting and accounting. ISSN 1985-2517. 12 March 2018

8. B. Boronov. Improvement of investment accounting in Uzbekistan. Volume 12 | Issue 6. 2020 june. Pages: 1069-

079. <https://www.jardcs.org/abstract.php?id=4967>

9. Averchev I.A. MSFO. 1000 primerov primeneniY. / I. A. Averchev. – М.: Rid Grupp, 2011. – 992 s. (Polnoye rukovodstvo buxgaltera)

10. Anthony, Robert Newton. Accounting principles /Robert N. Anthony, James S. Reece, D.B.A. – 7th edition, Irwin, 2001. 686 p.

11. Libby Robert. Financial accounting /Robert Libby, Patricia A. Libby, Daniel G. Short. Irwin, Printed in USA, 2016. 752 p.

12. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: 17-е изд. - М.: «ИНФРА-М», 2009. -С. 107.)

13. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. - М.: «Дело-ЛТД», 1995. -С. 127.

14. Шодмонов Ш. ва бошқалар. Иқтисодий назарияси.- .: «Молия», 2002. 37-б.

INNOVATION
IQTISODIYOT
ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz